

ВІДГУК

**офіційного опонента - доктора психологічних наук, професора
Євдокімової Олени Олександрівни
на дисертацію Дьорової Олени Миколаївни
«Юридико-психологічні засади різновидів психофізичної готовності
працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Динамічні й глибинні трансформаційні процеси, в яких перебуває українська держава та суспільство в умовах триваючої збройної агресії та функціонування правового режиму воєнного стану, призвели до суттєвого ускладнення криміногенної обстановки. Сучасні тенденції злочинності характеризуються зростанням її латентності, організованості, агресивності та насильницької спрямованості, а також масовим поширенням кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї, боєприпасів і вибухових речовин, диверсійною діяльністю, колабораціонізмом та мародерством. Це ставить принципово нові, підвищені вимоги до діяльності Національної поліції України, і насамперед її оперативних підрозділів.

Діяльність працівників кримінальної поліції під час виконання доручень слідчого, проведення оперативно-розшукових та гласних і негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану супроводжується колосальним психоемоційним навантаженням. Перебування в ситуаціях, що вимагають негайного застосування заходів примусу (фізичної сили, спеціальних засобів або вогнепальної зброї), потребує від поліцейського не лише високої правової обізнаності, але й сформованої психофізичної готовності – здатності до саморегуляції, емоційного контролю, швидкого аналізу оперативної обстановки та прийняття правомірних рішень в умовах гострого дефіциту часу та загроз життю.

Психофізична готовність виступає інтегративною характеристикою особистості поліцейського, де правова, психологічна, фізична, стрілецька та тактико-спеціальна підготовки перебувають у системному взаємозв'язку. У

дисертації обґрунтовано, що розгляд цих елементів окремо не дозволяє забезпечити належний рівень професійної надійності та мінімізувати ризик помилкових дій під час застосування заходів примусу.

Проблема формування у працівників кримінальної поліції комплексу професійних компетентностей, де правові знання стають внутрішнім переконанням, а професійні тактичні й фізичні навички реалізуються автоматизовано, вимагає нових концептуальних підходів, поглибленого теоретичного та емпіричного вивчення. Таким чином, обраний здобувачкою напрям дослідження є цілком обґрунтованим і актуальним в царині правової науки.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувачки.

При рецензуванні дисертаційної роботи та наукових публікацій авторки з'ясовано, що дослідження є структурованим, логічним, послідовним і відповідає заявленій меті та поставленим завданням, відображеним у роботі. Авторкою здійснено аналіз достатньої кількості публікацій, наукових підходів до розгляду предмета дослідження. Основні результати дисертаційного дослідження Дьорової О.М. викладено у 14-ти публікаціях, з яких 5 - у наукових фахових журналах України, 4 - у наукових періодичних виданнях інших держав, 5 - у тезах доповідей, оприлюднених на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертанткою, у своїй більшості є обґрунтованими та переконливими. Дослідження проведено з опорою на достатньо вагому емпіричну базу.

Авторкою опрацьовано значну кількість вітчизняних та зарубіжних літературних джерел, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів України (загалом 275 джерел).

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачкою досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Комплексне опрацювання та систематизація

відомостей з наукових та нормативних джерел, їх порівняння і правова оцінка надали можливість Дьоровій О.М. сформулювати власне бачення наукової проблеми та розробити наукові положення, висновки і рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною. До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, слід віднести наступні:

у перше:

уточнено етапи становлення психофізичної готовності: перший етап (XV ст. – кінець XIX ст.) – виникнення теоретичних передумов та фундаментальне дослідження психофізичної готовності людини до діяльності через різнобічні контексти педагогічної, філософської, психологічної, фізичної та інших наук; другий етап (кінець XIX ст. – до 2000-х років) – дослідження психофізичної готовності як феномену у різних сферах професійної діяльності: військовій, спортивній та інженерній психології, правоохоронній діяльності; третій етап (2000-ні роки – до теперішнього часу) – поглиблене дослідження проблемних питань психофізичної готовності до професійної діяльності;

обґрунтовано структуру психофізичної готовності працівників кримінальної поліції в контексті нормативно-правового забезпечення застосування заходів примусу та визначено функціональне призначення її основних компонентів у забезпеченні правомірного й ефективного застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї;

встановлено систему чинників, що впливають на рівень психологічної, фізичної, стрілецької та тактико-спеціальної готовності працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу;

обґрунтовано та запроваджено науково-практичні рекомендації щодо розвитку та формування психофізичної готовності працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу під час виконання службових обов'язків;

визначено особливості формування психологічної готовності працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу, а саме:

наголошено, що психологічний компонент до правомірного застосування працівника кримінальної поліції НП України заходів примусу у процесі здійснення ним професійних функцій – це ядро психофізичної готовності;

запропоновано освітні методи та форми роботи працівників кримінальної поліції НП України чи здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, щодо набуття тактичних умінь та навичок правомірного й обґрунтованого застосування фізичної сили під час виконання службових завдань;

виокремлено взаємопов'язані складові вогневої підготовки працівників кримінальної поліції НП України до застосування вогнепальної зброї та визначено різновиди підготовки працівників кримінальної поліції НП України через результати (професійно важливі знання, вміння, навички та якості), які обумовлюють їх стрілецьку готовність до застосування вогнепальної зброї та які повинні бути розвинуті й сформовані у працівників кримінальної поліції, а також через форми та методи підготовки до обґрунтованого й правомірного застосування вогнепальної зброї;

удосконалено:

теоретичний зміст дефініцій «готовність», «психологічна готовність», «фізична готовність», «психофізична готовність»;

набули подальшого розвитку:

різновиди психофізичної готовності поліцейського кримінальної поліції, а саме: психологічна, фізична, стрілецька та тактико-спеціальна; шляхи вирішення проблемних питань щодо підвищення стану психологічної, фізичної, стрілецької та тактико-спеціальної підготовки поліцейського.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що викладені в дослідженні висновки і пропозиції можуть бути використані:

– у науковій діяльності – для використання науково-педагогічним складом під час проведення наукових досліджень із вивчення проблем підготовки працівників поліції до застосування заходів примусу;

– в освітньому процесі – під час викладання таких начальних дисциплін: «Тактико-спеціальна підготовка», «Тактична підготовка», «Вогнева і тактико спеціальна підготовка», «Професійно-психологічна підготовка поліцейського», «Основи етичної та професійно-психологічної підготовки поліцейського» під час підготовки фахівців для підрозділів поліції, їх готовності до застосування заходів примусу, а також під час розробки та вдосконалення програм підвищення кваліфікації працівників поліції, зокрема оперативних та спеціальних підрозділів, що залучаються до виконання завдань у складних та екстремальних умовах;

– у практичній діяльності – для уповноважених підрозділів органів Національної поліції України (акт впровадження Головного управління Національної поліції в Одеській області від 12 лютого 2026 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження Дьорової Олени Миколаївни на тему «Юридико-психологічні засади різновидів психофізичної готовності працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу» має чітку структуру, визначену вимогами, що викладені в положеннях МОН та, зокрема, у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, списку опублікованих праць за темою дисертації, вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків (до кожного розділу та загальних висновків до всієї роботи), списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми і зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; подано інформацію про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1. *Теоретико-методологічні та правові засади психофізичної готовності працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу.*

Підрозділ 1.1. присвячений дослідженню генези наукового дослідження феномену психофізичної готовності, що дозволило зрозуміти, як адаптувати психіку поліцейського до «фонового» стресу під час службової діяльності. Адже, застосовуючи заходи примусу, під час протидії злочинності, працівники Національної поліції мають бути спроможними мобілізувати внутрішні сили, протистояти впливу різноманітних стресогенних чинників, зберегти при цьому високу працездатність, адекватну та своєчасну реакцію на раптові зміни в небезпечних обставинах, здатність швидко приймати рішення в умовах дефіциту інформації та часу, а також долати наслідки впливу фізичних і психоемоційних навантажень. Авторка простежила трансформацію терміну «психофізична готовність» від витоків зародження до сучасних умов, включаючи воєнний стан в Україні.

Виокремлення етапів становлення наукової категорії «психофізична готовність» надало дисертантці змогу дослідити загальнотеоретичні основи психофізичної готовності, а саме розкрити проблематику понятійно-категоріального апарату та визначити різновиди психофізичної готовності поліцейського кримінальної поліції у контексті нормативно правового-забезпечення.

У підрозділі 1.2 «Зміст дефініції «психофізична готовність» у контексті застосування заходів примусу працівниками кримінальної поліції» О. Дьоровою представлено аналіз наукових праць та досліджено феномен «психофізична готовність» шляхом з'ясування сутності дефініцій «готовність», «психологічна готовність» та «фізична готовність». Авторка визначає психофізичну готовність як інтегральний стан психічної та фізичної налаштованості особи на певну діяльність чи бездіяльність.

У підрозділі 1.3 «Складові характеристики психофізичної готовності працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу» авторкою розглянуто стан налаштованості та стан готовності через призму нормативно правових актів. Зокрема, проаналізовано нормативну базу, яка визначає

повноваження поліцейського кримінальної поліції та передбачає високий рівень психофізичної готовності, а саме:

1) Закони України: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, «Про Національну поліцію», «Про державну службу», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою 73 злочинністю», «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» та ін.;

2) постанову КМУ «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28 жовтня 2015 року № 877 та ін.;

3) наказ МВС України від 18 грудня 2025 року № 1465 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських», наказ МВС України від 27 квітня 2020 року № 257 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України», наказ МВС України від 26 січня 2016 року № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України», наказ МВС України від 06 лютого 2019 року № 88 «Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських», наказ МВС України від 09 лютого 2016 року № 90 «Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України» та інші нормативно правові акти. В результат чого, виокремлено чотири основні види психофізичної готовності: психологічну, фізичну, стрілецьку та тактико спеціальну. Кожен із видів психофізичної готовності авторка охарактеризувала через призму нормативно-правових актів.

У другому розділі, присвяченому дослідженню різновидів психофізичної готовності працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу, авторкою викладено результати проведеного анонімного

анкетування, метою якого було визначення стану психологічної, фізичної, стрілецької та тактико-спеціальної готовності працівника кримінальної поліції під час виконання службових обов'язків.

У роботі досліджено рівень сформованості різновидів психофізичної готовності працівників кримінальної поліції та встановлено сукупність чинників, що зумовлюють її ефективність у професійній діяльності. Визначено проблемні аспекти психологічної, фізичної, стрілецької та тактико-спеціальної готовності поліцейського та, відповідно, надано пропозиції щодо покращення їх рівня шляхом запровадження певних заходів.

У третьому розділі дисертанткою презентовано науково-практичні рекомендації щодо розвитку та формування психофізичної готовності у працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу. В цьому розділі О. Дьоровою досліджено ключові складові психологічної готовності працівника кримінальної поліції до застосування заходів примусу під час виконання службових завдань.

Авторка визначає психологічний компонент психофізичної готовності працівника кримінальної поліції до застосування заходів примусу як систему внутрішніх психічних характеристик, які забезпечують правомірне, ефективне, безпечне, рішуче та емоційно контрольоване виконання професійних завдань в умовах ризику, загрози, фізичного й психічного навантаження.

Зазначено, що психологічна готовність до застосування спеціальних засобів та табельної вогнепальної зброї є тісно взаємопов'язаною з правовою, тактичною, моральною і психологічною підготовленістю та обумовлюється індивідуально-психологічними здібностями працівника кримінальної поліції (когнітивним, емоційно-вольовим, комунікативним, лідерським та мотиваційним). Авторкою роботи запропоновано змістовні блоки комплексного плану тренування когнітивних, мотиваційних, комунікативних, лідерських, емоційно-вольових, індивідуально-психологічних здібностей працівника кримінальної поліції до правомірного застосування заходів примусу під час вирішення службових завдань. Також, сформовано

рекомендації щодо психологічної підготовки здобувачів освіти закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських та працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу під час виконання службових завдань.

Дослідницею пропонуються різновиди тактичного тренування, відпрацювання та навчання працівників кримінальної поліції (здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських).

О. Дьорова наголошує, що реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню рівня психофізичної готовності працівників кримінальної поліції, ефективності виконання ними службових завдань, правомірності застосування заходів примусу та забезпеченню особистої безпеки поліцейських і громадян.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Позитивне враження від дисертаційного дослідження Дьорової О.М. все ж не позбавляє його від окремих недоліків, висвітлення яких сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці результатів роботи:

1. Війна в Україні суттєво розширила умови та спростила порядок застосування заходів примусу працівниками поліції, у тому числі і кримінальної, проти осіб, які беруть участь у збройній агресії, дозволивши діяти без низки мирних процедурних обмежень, попереджень та стандартних заборон. У березні 2022 року були внесені зміни до законів України "Про Національну поліцію" та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції під час дії воєнного стану. Дисертація, безумовно, виграла б, якби ці зміни та їх вплив на компоненти психофізичної готовності поліцейських до застосування заходів примусу були висвітлені в роботі більш детально.

2. У тексті дисертаційної роботи авторка виокремлює 6 компонентів готовності (мотиваційний, вольовий, операціональний, когнітивний, оціночний, морально-орієнтаційний та 4 її види (психологічна, фізична, стрілецька, тактико-спеціальна). Водночас, бракує методологічного

обґрунтування їх взаємозв'язку. Було би доцільним виявити, яким саме чином зазначені компоненти проявляються у кожному окремому виді готовності (наприклад, у стрілецькій чи тактико-спеціальній).

3. При характеристиці видів готовності (с. 75–77, 80–83) авторка вдається до деталізованого перерахування норм ЗУ «Про Національну поліцію», КПК України та ЗУ «Про ОРД». Погоджуючись із важливістю нормативного підґрунтя, вважаємо, що перераховування окремих слідчих дій чи функцій (наприклад, готовність до огляду кореспонденції чи проведення освідування) надмірно перенавантажує текст. Було би більш логічним і правильним здійснити узагальнення типових ситуацій за ступенем їх ризику та психофізіологічного навантаження, у тому числі з урахуванням специфіки діяльності в умовах воєнного стану.

4. Відомо, що близько 20 тисяч працівників кримінальної поліції разом із загалом 40–45 тисячами поліцейських залучено до виконання завдань у прифронтових регіонах і зоні бойових дій, що стосується і правоохоронців Херсонської, Одеської і Миколаївської областей, які пройшли анкетування. Було би корисним в описі емпіричної групи дослідження вказати наявність/відсутність бойового досвіду поліцейських, адже він суттєво модифікує всю систему ставлень особистості, впливаючи, зокрема і на психофізичну готовність до застосування примусу, а також зазначити, коли саме проводилися опитування.

5. Розроблені науково-практичні рекомендації щодо розвитку та формування психофізичної готовності у працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу є практично цінним результатом дисертації. Разом з тим доцільним було би більшу увагу приділити організаційно-практичним аспектам реалізації зазначених рекомендацій.

Проте, не дивлячись на вказані вище зауваження, слід констатувати, що вони носять теоретико-пізнавальний та рекомендаційний характер і суттєвого впливу на отримані в ході даного дослідження результати не мають, як, власне, і в цілому не впливають на високий рівень проведеного здобувачкою

наукового пошуку, і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час захисту дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертанткою, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Аналіз тексту дисертації Дьорової Олени Миколаївни «Юридико-психологічні засади різновидів психофізичної готовності працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу» свідчить про відсутність порушень авторкою вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використано методики дослідження та джерела інформації. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату чи фальсифікацій.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають наукове та практичне значення. Дисертація відповідає науковій спеціальності, за якою здійснене дослідження, написана грамотною юридичною мовою та оформлена відповідно до вимог, що пред'являються до такого виду наукових праць.

Дисертація Дьорової Олени Миколаївни «Юридико-психологічні засади різновидів психофізичної готовності працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»:

- є завершеним особистим рукописом, у якому вирішено наукове завдання, що складає зміст предмету дослідження;
- відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах

вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її авторка - Дьорова Олена Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**завідувач кафедри соціології
та психології Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор психологічних наук, професор**

Олена ЄВДОКИМОВА